

М. М. Мальський
керівник Західноукраїнської філії
адвокатського об'єднання Arzinger,
канд. юрид. наук, адвокат

ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ СУДІВ У КРАЇНАХ ЄС

© *Мальський М. М., 2016*

Проаналізовано можливості та способи визнання рішень українських судів у країнах членах-ЄС, з якими немає договору про правову допомогу, і відповідно немає фіксування принципу взаємності. На прикладах Швеції, Великобританії, Німеччини та Нідерландів проаналізовано нормативне регулювання, яке дає змогу виконувати рішення українських судів. За результатами дослідження, виділено два типи способів визнання: прямий та опосередкований.

Ключові слова: визнання і виконання рішень іноземних судів, рішення українського суду, тип способу визнання, транснаціональний виконавчий процес.

М. М. Мальський

ПРИЗНАНИЕ И ИСПОЛНЕНИЕ РЕШЕНИЙ УКРАИНСКИХ СУДОВ В СТРАНАХ ЕС

Статья посвящена анализу возможностей и способов признания решений украинских судов в странах-членах ЕС, с которыми отсутствует договор о правовой помощи, и, следовательно, отсутствует фиксация принципа взаимности. На примерах Швеции, Великобритании, Германии и Нидерландов проанализировано нормативное регулирование, которое позволяет привести к исполнению решения украинских судов. За результатами исследования выделено два типа способов признания: прямой и опосредствованный.

Ключевые слова: признание и исполнение решений иностранных судов, решение украинского суда, Швеция, Великобритания, Германия, Нидерланды, тип способа признания, транснациональный исполнительный процесс.

М. М. Malskyy

RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF UKRAINIAN JUDGMENTS IN THE EU STATES

The article is devoted to the analysis of possibilities and means of recognition of Ukrainian judgments in the EU member states, which do not have agreements on legal aid with Ukraine, and consequently do not have the reciprocity principle fixed in writing. On the examples of Sweden, UK, Germany and the Netherlands the normative regulation allowing to enforce Ukrainian judgments is analyzed. As a result of the research, two types of means of recognition are distinguished: direct and indirect.

Key words: recognition and enforcement of foreign judgments, Ukrainian judgment, type of recognition, transnational enforcement process.

Постановка проблеми. Відомо, що Україна уклала небагато договорів про правову допомогу із європейськими державами, що серед іншого, ускладнює процедуру визнання і виконання рішень судів, ухвалених в Україні, у цих державах. Виникає потреба дослідити, яким же чином можливо виконати українські судові рішення у цих державах.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика визнання і виконання рішень іноземних судів привертає увагу чи малої кількості науковців, серед яких В. Чубарев, М. Штефан, С. Фурса, Ю. Білоусов, О. Євтушенко та ін. Зокрема, над питаннями визнання рішень українських судів щодо нерезидентів працювала Д. Глушкова; нюанси визнання рішень іноземних судів у Франції досліджувала Н. Буковецька; взаємність у разі визнання іноземних судових рішень аналізувала Г. Цірат тощо. Однак недостатньо дослідженими залишаються процедури визнання і виконання рішень українських судів у європейських країнах, з якими існують тісні соціальні, економічні та політичні зв'язки.

Метою дослідження є з'ясування можливостей та способів визнання і виконання рішень судів, ухвалених в Україні, у тих європейських державах, з якими відсутні договори про правову допомогу (на прикладі Швеції, Великобританії, Німеччини та Нідерландів).

Виклад основного матеріалу. Україна уклала двосторонні договори про правову допомогу, якими встановлено взаємне визнання та виконання судових рішень договірної сторони, з такими країнами-членами ЄС: Польща, Литва, Естонія, Латвія, Чехія, Угорщина, Румунія, Греція, Кіпр. Також у порядку правонаступництва чинними для України є договори, укладені СРСР з Югославією та Італією. Так із 28 членів ЄС Україна врегулювала визнання судових рішень лише з меншою половиною. Крім того, з іншими розвинутими європейськими країнами, які не є членами ЄС (Ісландія, Норвегія, Швейцарія) також відсутні міжнародні домовленості щодо визнання і виконання судових рішень. Відтак, визнаючи судові рішення у цих країнах, можливо спиратись тільки на їхнє внутрішнє правове регулювання.

У цій статті розпочнемо аналіз процедур визнання і виконання судових рішень, ухвалених в Україні, у тих європейських державах, з якими відсутні відповідні договори про правову допомогу. Аналіз аспектів інституту визнання і виконання рішень іноземних судів є черговим кроком у дослідженні обсягу правового регулювання транснаціонального виконавчого процесу. На нашу думку, віднесення вказаного інституту до сфери регулювання транснаціонального виконавчого процесу повинне забезпечити глибше і детальніше розуміння його.

Визнання і виконання іноземних судових рішень у Швеції

Процедура визнання і виконання іноземних судових рішень у Швеції, на жаль, не має окремого спеціального правового регулювання за внутрішнім законодавством. Практика визнання і виконання іноземних рішень, здебільшого, ґрунтується на відповідних міжнародних договорах. Так, шведські науковці виділяють три способи визнання і виконання рішень іноземних судів у Швеції, які умовно можна назвати: по-перше, чинні рішення іноземних судів, по-друге, визнані рішення іноземних судів, та по-третє, рішення іноземних судів як доказ [1, с. 2].

Згідно із першим способом, аби виконати іноземне рішення, необхідно отримати екзекватуру (спрощена процедура визнання чинності рішення іноземного суду), або відразу скерувати рішення до компетентної установи для примусового виконання. Другий спосіб передбачає судовий розгляд, за результатом якого рішення іноземного суду може бути визнане. А згідно із третім способом, рішення, ухвалене в іноземній державі, слугує лише як доказ (хоча й вагомий) у новому розгляді справи по суті [1, с. 3].

Оскільки, в Україні немає договорів, що регулюють процедуру визнання і виконання судових рішень, із Швецією, виникає питання, до якого способу можна зарахувати виконання українських рішень: другого чи третього.

Згідно із загальним принципом, рішення судів іноземних держав, з якими немає відповідного договору чи конвенції, не визнаються. Однак, якщо справа є важливою щодо практики застосування для шведського законодавства, і якщо заявник обґрунтує необхідність розгляду справи

шведським судом, то він може звернутись із відповідним позовом про визнання рішення іноземного суду. Якщо заявнику це не вдається, то він у будь-якому разі може звернутись із позовом для нового розгляду справи по суті у шведському суді [2, с. 355]. Також, як зазначають юристи-практики Швеції, існує судова практика (на рівні Верховного суду Швеції), коли визнавались без повторного дослідження обставин справи рішення іноземних судів у разі виключної договірної підсудності справи судам іноземної держави. Також є судова практика (на рівні апеляційних судів) визнання рішень іноземних судів без прив'язки до договірної підсудності [3, с. 124–128].

З метою визнання іноземного судового рішення заявник звертається із позовом до компетентного суду першої інстанції в Швеції. Застосовуються звичайні правила цивільного права щодо розгляду позову, передбачені у Кодексі судових проваджень Швеції (The Swedish Code of Judicial Procedure) [2, с. 355]. На відміну від цього, для визнання судових рішень тих держав, з якими Швеція має відповідні міжнародні домовленості, необхідно відразу звертатись до суду апеляційної інстанції.

Так, можна зробити висновок, що визнання і виконання рішень українських судів у Швеції є доволі складним процесом. Найімовірніше, здебільшого до українських рішень застосовуватиметься третій спосіб визнання, згідно з яким українське судове рішення має силу доказу. Така ситуація призводить до того, що юрисдикція українських судів у цивільних справах за участю шведської сторони виглядає як несприятлива, оскільки існує великий ризик невизнання рішення українського суду у Швеції, а відтак нівелюється значення судового процесу в Україні.

Визнання і виконання іноземних судових рішень у Великобританії

Визнання і виконання іноземних судових рішень у Сполученому королівстві Великобританії на Північній Ірландії (далі – Великобританія) умовно поділяють на три групи, залежно від типу правового регулювання: 1) визнання і виконання на підставі договірних прав ЄС (застосовується до держав-членів ЄС, Ісландії, Норвегії та Швейцарії); 2) визнання і виконання на підставі статутів Великобританії (застосовується до держав, які мають історичні та конституційні зв'язки з Великобританією – наприклад, колишні колонії); 3) визнання і виконання на підставі прецедентного права Великобританії. Власне, основним джерелом прецедентного права, що підсумовує ключові вимоги до визнання рішення іноземного суду за відсутності міждержавних договірних домовленостей, є справа Адамса проти Кейп Індастріс Піс 1990 р. (Adams v. Cape Industries Plc) [4, с. 125].

Згідно із прецедентним правом для визнання рішення іноземного суду, ухваленого в державі, з якою немає відповідного міжнародного договору, необхідно звернутись до суду Великобританії із позовом для поновного розгляду справи (fresh legal proceedings). Однак, рішення іноземного суду, як правило, трактується як доведений факт (наприклад, встановлена сума заборгованості). І за результатами такого розгляду, який часто є доволі швидким, виноситься так зване підсумкове рішення (summary judgment), оскільки воно підсумовує обставини та висновки, винесені в рішенні іноземним судом [5, с. 38].

Визнання рішення іноземного суду не допускається на таких підставах:

1) іноземний суд не має юрисдикції і не компетентний розглядати справу згідно із колізійними нормами права Великобританії;

2) розгляд справи відбувся в порушення договірної підсудності, і відповідач не взяв участі у розгляді справи і не подав заперечення чи в інший спосіб не погодився на юрисдикцію суду;

3) рішення не вказує тверду грошову суму заборгованості;

4) рішення не остаточне і не однозначне щодо прав і обов'язків сторін;

5) рішення винесено внаслідок обману;

6) рішення стосується виплати штрафів, пені, податків чи збитків;

7) рішення суперечить англійському публічному порядку;

8) рішення суперечить англійським правилам щодо природної справедливості [2, с. 167–168].

Як зазначають юристи-практики, незважаючи на відсутність домовленостей щодо взаємного виконання судових рішень, видається можливим виконати рішення, винесене у країнах СНД, про стягнення коштів у англійських судах, якщо таке рішення є остаточним і іноземний суд мав юрисдикцію щодо цієї справи [6, с. 5].

Отже, згідно із прецедентним правом Великобританії рішення українських судів можуть бути визнані і виконані, якщо відсутні вище згадані підстави для відмови. Однак йдеться лише про судові рішення, за якими стягується тверда грошова сума; рішення з іншою резолютивною частиною, на жаль, будуть використані лише як доказ у новому судовому розгляді справи по суті.

Очевидно, що за наявності відповідного міжнародного договору процедура визнання і виконання є набагато простішою і швидшою, однак вважаємо, що Великобританія все ж пропонує сприятливі умови для виконання рішень іноземних судів за відсутності такого міжнародного договору.

Визнання і виконання іноземних судових рішень у Німеччині

Визнання і виконання іноземних судових рішень у Німеччині також можна поділити на три групи залежно від типу правового регулювання: 1) визнання і виконання на підставі договірних прав ЄС, 2) визнання і виконання на підставі двосторонніх договорів (наприклад, з Ізраїлем, Тунісом), 3) визнання і виконання за внутрішнім законодавством Німеччини [2, с. 200–201]. Відомо, що Україна не має договірних домовленостей із Німеччиною щодо взаємного визнання і виконання судових рішень. Відтак, для визнання і виконання судового рішення, ухваленого в Україні, необхідно звернутись до законодавства Німеччини, а саме до Кодексу цивільного процесу.

Згідно із ст. 722 Кодексу цивільного процесу Німеччини примусове виконання рішення іноземного суду може бути здійснене за умови ухвалення компетентним судом Німеччини рішення про допуск до виконання. Судовий розгляд за позовом особи, що просить визнання і виконання іноземного судового рішення, обмежується перевіркою підстав, за якими позов відхиляють. Зокрема, визнання рішення іноземного суду неможливе у таких випадках:

- 1) іноземний суд не мав юрисдикції щодо вирішення справи за законодавством Німеччини;
- 2) відповідач, який не взяв участі у розгляді справи, не був належно повідомлений про відкриття справи або був повідомлений не завчасно, що не дало змогу йому захищати себе;
- 3) судові рішення суперечить рішенням, раніше винесеному в Німеччині, чи рішенням, винесеному в іншій іноземній державі, яке підлягає визнанню, або якщо судовий розгляд, внаслідок якого винесене це судове рішення, суперечить судовому розгляду, що розпочався раніше в Німеччині;
- 4) визнання судового рішення приведе до наслідків, що явно суперечать основним принципам німецького права, і особливо, якщо визнання суперечить фундаментальним правам (порушення публічного порядку);
- 5) взаємність не була забезпечена (ст. 328 Кодексу цивільного процесу Німеччини).

Суд Німеччини розглядатиме справи по суті, якщо виявить порушення публічного порядку, зокрема, за заявою відповідача.

Отже, за законодавством Німеччини визнання рішень українських судів є можливим за умови відповідності вимогам Кодексу цивільного процесу. І власне, в цьому разі ми не зовсім погоджуємося із висновком О. Євтушенко, що не можливо виконувати рішення судів Німеччини в Україні і навпаки, оскільки, як зазначено у книзі “Міжнародний цивільний процес” Н. Нагеля та П. Готвальда, між Україною і Німеччиною не забезпечена взаємність [7, с. 41]. Подібно, Д. Глушкова приходять до висновку, що “визначити взаємність у відносинах між Німеччиною і Україною у питаннях виконання судових рішень з аналізу внутрішніх процесуальних норм неможливо” [8, с. 170].

Сьогодні існують прецеденти визнання рішень судів Німеччини в Україні, а відтак можна сподіватись на взаємне визнання рішень українських судів у Німеччині. Таки, вважаємо, що за

відсутності з Німеччиною договору про правову допомогу, все ж існує можливість до виконання в Німеччині рішень українських судів. Важливу роль у такому разі відіграє саме практика визнання рішень німецьких судів українськими судами, оскільки таким чином закладається основа для сприятливішого ставлення до рішень українських судів у Німеччині.

Визнання і виконання рішень іноземних судів у Нідерландах

У Нідерландах, як і в інших країнах-членах ЄС, визнання і виконання рішень іноземних судів ґрунтується на таких трьох джерелах права: 1) договірне право ЄС, 2) багатосторонні і двосторонні договори (наприклад, із Республікою Суринам), 3) національне законодавство Нідерландів. Оскільки Україна не врегулювала в договірному порядку визнання і виконання судових рішень із Нідерландами, необхідно дослідити положення нідерландського законодавства.

Так, згідно із ст. 431 Закону Нідерландів про цивільний процес (Dutch Act on Civil Procedure) у разі відсутності договору чи нормативного регулювання, рішення іноземного суду не визнається у Нідерландах і справа, яку розглядав іноземний суд, підлягає поновному розгляду нідерландським судом. Для цього заінтересована особа подає позов до нідерландського суду за місцем розташування відповідача за загальними правилами цивільного судочинства.

За результатами нового судового розгляду справи по суті нідерландський суд вирішує наскільки рішення іноземного суду може бути визнане. Проте, суд все-таки здійснює обмежений розгляд за умови, що:

1) рішення іноземного суду винесене іноземним судом, що застосовує подібні процесуальні заходи забезпечення до тих, що застосовуються у Нідерландах (наприклад, сторін належно повідомляють про процес і забезпечують розумні можливості захисту для відповідача);

2) сторони добровільно передали справу до юрисдикції іноземного суду за допомогою укладення договору про підсудність (пряма згода), чи, наприклад, через добровільну участь у розгляді справи іноземним судом (непряма згода);

3) виконання рішення іноземного суду не суперечить публічному порядку Нідерландів [9, с. 83].

Зокрема, важливу роль у звуженні меж розгляду справи нідерландським судом відіграли такі судові прецеденти: справа Бонтмантел 1924 р. (Bonmantel case 1924), справа Есміл проти Енка Арабія 1993–1994 рр. (Esmil v. Enka Arabia) та справа Есміл проти Проекту Суднобудівного Заводу у Персидській Затоці 1993–1994 рр. (Esmil v. Perian Gulf Shipyard Project) [10, с. 6].

Так, незважаючи на категоричність формулювання законодавчих положень щодо невизнання рішень іноземних судів за відсутності відповідного міжнародного договору, все ж судова практика заклала основи для приведення до виконання рішень іноземних судів, зокрема українських, у більш спрощеному порядку порівняно з новим повним розглядом справи.

Коли вищезазначені умови визнання рішення іноземного суду не дотримані, нідерландські суди неохоче здійснюють повний розгляд справи по суті і при цьому використовують рішення іноземного суду як доказ [10, с. 7].

Також наявне суб'єктивне відношення окремих нідерландських судів до судових рішень, винесених у державах із сумнівною незалежністю судової системи [10, с. 7]. А тому, знову ж таки, практика українських судів відіграє визначальну роль для більш прихильного ставлення до рішень українських судів у Нідерландах.

Отже, за відсутності відповідного міжнародного договору видається можливим виконати рішення українських судів у Нідерландах.

Із вищенаведеного аналізу можливостей та способів приведення до виконання рішень українських судів у європейських країнах випливає, що, незважаючи на відсутність міжнародних домовленостей, рішення українських судів можна виконати закордоном. Проте, в одних країнах, цей процес буде складнішим і вимагатиме практично нового розгляду справи (Швеція), а в інших –

менш складним і обмежитися перевіркою відсутності підстав для відмови (Великобританія, Німеччина, Нідерланди).

Характеризуючи ступінь значущості рішення українських судів у європейських державах, можемо виділити такі три типи:

- 1) рішення, яке визнається повністю чинним без перевірки по суті;
- 2) рішення, яке перевіряється по суті, однак слугує як доказ;
- 3) рішення, яке не визнається.

Відповідно за ступенем значущості рішення українських судів можемо виділити такі способи визнання і виконання рішень українських судів:

1) прямий (ухвалення процесуального рішення про надання чинності рішенню іноземного суду),

2) опосередкований (застосування іноземного рішення як засобу ухвалення нового аналогічного рішення).

Узагальнюючи можемо виділити, що єдиною спільною для європейських країн підставою для відмови у визнанні рішення іноземного суду є суперечність публічному порядку. Наступним за важливістю, як випливає з проведеного дослідження, є дотримання правил підсудності за законодавством держави, де приводиться до виконання судового рішення. Також суди часто перевіряють, чи забезпечено відповідачу право на захист, а саме чи він був належно і вчасно повідомлений про судовий розгляд.

Водночас національне законодавство кожної окремої європейської держави може містити відмінні умови, яких необхідно дотримати, щоб рішення іноземного суду було виконане (наприклад, рішення на тверду грошову суму).

Так, різноманітність і неоднорідність правового регулювання визнання і виконання іноземних судових рішень у країнах ЄС становить значну перешкоду для виконання рішення українського суду, яке не є “універсальним” і не відповідає водночас вимогам усіх приписів держав, де воно підлягає виконанню. А тому, для позитивного сприйняття рішення українського суду закордоном необхідно вчинити низку кроків, серед яких:

1) укладення двосторонніх чи багатосторонніх договорів про правову допомогу;

2) усталення практики українських судів щодо визнання рішень іноземних судів для забезпечення взаємності;

3) реформування судової системи з метою досягнення дійсної незалежності, неупередженості, об’єктивності та ефективності під час розгляду справ;

4) здійснення реальних інтеграційних процесів з метою в майбутньому вступу до членства ЄС, і відповідно приєднання до договорів ЄС, які забезпечують практично “автоматичне” визнання рішень іноземних судів тощо.

Також необхідно звернути увагу на те, що приведення до виконання судового рішення є складовою права на справедливий суд, передбаченого у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950, учасниками якої є всі країни-члени ЄС, а серед інших і Україна. Так, практика ЄСПЛ доводить, що існує право на визнання рішень іноземних судів, а тому держави-учасники цієї Конвенції повинні забезпечити реалізацію такого права [11, с. 543]. А тому сама по собі відсутність договору про правову допомогу не може бути підставою для відмови у визнанні рішення українського суду.

Висновок. Як було з’ясовано, країни-члени ЄС (Швеція, Великобританія, Німеччина та Нідерланди), з якими немає договорів про правову допомогу, забезпечують певні можливості визнання рішень українських судів. Водночас деякі країни є більш ліберальними до визнання

іноземних рішень і встановлюють доволі чітку процедуру визнання і виконання, а інші, навпаки, є скептичними у відносинах з “недоговірними” державами.

1. *Bo Nilsson, Jonas Westerberg. International Execution against Judgment Debtors.* – Stockholm: Oceana Publications, 2007. – 35 p. 2. *International Enforcement of Foreign Judgments / Paul Hopkins (ed.).* – Salzburg: Yorkhill Law Publishing, 2006. – 580 p. 3. *Enforcement of Foreign Judgments 2014 / Mark Moedritzer and Kay C Whittaker (ed.) // Getting the Deal Through.* – 2014. – P. 124–128. 4. *Enforcement of Foreign Judgments 2015 / Patrick Doris (ed.) // Getting the Deal Through.* – 2015. – P. 124–130. 5. *Enforcement of Foreign Judgements / D. Jones, O. Akyurek, J. Woodland, T. Menshenina. // Financier Worldwide.* – 2014. – P. 36–49. 6. *Enforcement of CIS Court Judgments in England [Електронний ресурс].* – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bryancave.com/images/content/2/2/v2/2202/Bulletin-Enforcement-of-CIS-Court-Judgments-in-England-June-2014.pdf>. 7. Євтушенко О. І. Особливості визнання та виконання рішень іноземних судів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Євтушенко Олена Іванівна – Київ, 2005. – 210 с. 8. Глушкова Д. Г. Підстави виконання рішень українських судів щодо нерезидентів України // *Форум права.* – 2011. – № 2. – С. 166–172. 9. *Enforcement of Foreign Judgments 2013 / Mark Moedritzer and Kay C Whittaker (ed.) // Getting the Deal Through.* – 2013. – P. 83–89. 10. *Van Mierlo A. The Netherlands [Електронний ресурс] / A. van Mierlo, B. Hoebeke.* – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nautadutilh.com/PageFiles/7522/2012-05-04-enforcement-money-judgments-tvm.pdf>. 11. *Kinsch P. Enforcement as a Fundamental Right / Patrick Kinsch. // Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR).* – 2014. – № 4. – P. 540–544.

REFERENCES

1. *Bo Nilsson, Jonas Westerberg. International Execution against Judgment Debtors.* – Stockholm: Oceana Publications, 2007. – 35 p. 2. *International Enforcement of Foreign Judgments / Paul Hopkins (ed.).* – Salzburg: Yorkhill Law Publishing, 2006. – 580 p. 3. *Enforcement of Foreign Judgments 2014 / Mark Moedritzer and Kay C Whittaker (ed.) // Getting the Deal Through.* – 2014. – P. 124–128. 4. *Enforcement of Foreign Judgments 2015 / Patrick Doris (ed.) // Getting the Deal Through.* – 2015. – P. 124–130. 5. *Enforcement of Foreign Judgements / D. Jones, O. Akyurek, J. Woodland, T. Menshenina // Financier Worldwide.* – 2014. – P. 36–49. 6. *Enforcement of CIS Court Judgments in England.* – 2014. – Available at: <https://www.bryancave.com/images/content/2/2/v2/2202/Bulletin-Enforcement-of-CIS-Court-Judgments-in-England-June-2014.pdf>. 7. *Yevtushenko O. I. Osoblyvosti vyznannya ta vykonannya rishen' inozemnykh sudiv: dys. kand. yur. nauk : 12.00.03 [Peculiarities of recognition and enforcement of decisions of foreign courts].* Kyiv, 2005. 210 p. 8. *Hlushkova D.H. Pidstavy vykonannya rishen' ukrayins'kykh sudiv shchodo nerezydentiv Ukrayiny. Forum prava. [Grounds for enforcement of Ukrainian courts concerning non-residents of Ukraine].* 2011. No 2. pp 166–172. 9. *Enforcement of Foreign Judgments 2013 / Mark Moedritzer and Kay C Whittaker (ed.) // Getting the Deal Through.* – 2013. – P. 83–89. 10. *Van Mierlo A. The Netherlands / A. van Mierlo, B. Hoebeke.* – 2010. – Available at: <http://www.nautadutilh.com/PageFiles/7522/2012-05-04-enforcement-money-judgments-tvm.pdf>. 11. *Kinsch P. Enforcement as a Fundamental Right / Patrick Kinsch. // Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR).* – 2014. – № 4. – P. 540–544.